Tatiana VERDEŞ

FUNCȚIA DECODIFICATOARE A DEICȚICELOR ÎN LIMBAJUL POLITIC ACTUAL

În prezent, politicul reprezintă una dintre coordonatele majore ale existenței și activității umane; astfel, se poate constata că orice manifestare a vieții sociale fie este influențată de politică, fie se oglindește în ea, ceea ce ar explica faptul că politicul este și va fi unul dintre cele mai intrigante și mai actuale aspecte în viața unei societăți.

În contextul în care puterea își câștigă legitimitatea prin discursul politic, limbajul devine un element determinant în viața politică. Forța persuasivă și impactul discursului politic se obține prin actualizarea diverselor strategii de comunicare, inclusiv datorită utilizării deicticelor, care contribuie la nuanțarea semantică a mesajului.

Noțiunea de *deictic* (gr. *deiktikos* – demonstrativ – „a indica", „a arăta") este folosită pentru a denumi semnele lingvistice a căror semnificație depinde de timpul și locul enunțării. *Deicticele* sunt elemente relaționale, conectori textuali, semne indicatoare, mărci lingvistice care indică sau trimit spre referent, fără a-l numi; altfel spus, *deicticele* definesc obiectul prin trimitere la anumiți indici personali, spațiali, temporali, mereu raportați la vorbitor. [A se vedea: Benveniste E., 1992 (1966), 251-254; Ionescu-Ruxăndoiu L., 1993, 15-16; Rovența-Frumușani D., 1995, 246; Costachescu A, 1999, net, 14; Alexandrescu Al., 2001, 547; Zafiu R., 2001, 114-115; Plămădeală I., 2002, 70; Hobjila A., 2003, 30 etc.]

S-a observat că atât în limba română, cât și în rusă, franceză sau engleză deicticele sunt punți de legătură între planul verbal (conținutul enunțiativ explicit) și cel contextual, reprezentat de cunoștințele despre lume, care constituie un bagaj cognitiv implicit, necesar în procesul interpretării complete și corecte a enunțului. Prin urmare, deși deicticele se prezintă ca niște unități de limbă independente, cu anumite trăsături categoriale și funcții sintactice, ele se deosebesc totuși de acestea (*aici*, de exemplu, poate substitui oricare din circumstanțele: *în*

BDD-A20658 © 2007 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 17:02:31 UTC)

parlament, pe scenă, la mare, lângă casă etc., iar *acela* poate fi *omul, codrul, Ionescu, vulturul* etc.) De obicei, sunt considerate deictice pronumele şi adjectivele demonstrative, pronumele personale, adverbele de loc, de mod şi de timp, precum şi unii „operatori practici" cu ajutorul cărora se exercită o anumită influenţă asupra ascultătorului (de exemplu: „Poftim!", „Uite!", „Iată!").

Respectiv, se pot stabili următoarele trăsături specifice ale deicticelor: 1. *caracterul egocentrist,* deoarece semnificaţia deicticelor este corelată cu poziţia / timpul vorbitorului. Lingviştii ruşi S. Rahimov, Iu. Apresean sunt de părerea că anume „caracterul egocentrist" este trăsătura definitorie care ar deosebi deicticele de celelalte cuvinte [Апресян Ю., 1986, 5-34; Рахимов С., 1986, 62-70]; 2. *caracterul orientativ* – deicticele orientează / indică spre referent, fără a-l numi; 3. *dependenţa de situaţia comunicativă*, prin raportarea la timp şi spaţiu (situaţie); 4. *caracterul relaţional*, deicticele făcând legătură între cuvintele unui enunţ; 5. *caracterul subiectiv şi obiectiv*, care presupune orientarea subiectivă şi obiectivă a emiţătorului şi receptorului.

Astfel, se poate ajunge la concluzia că deicticele au calitatea de conectori textuali (pragmatici), fiind sensibile la conţinutul exprimat, la ordinea secvenţială şi la contextul în care trebuie interpretat enunţul.

Datorită acestor calităţi, deicticele sunt elemente indispensabile ale *programelor politice*[1] ce constituie discursuri coerente şi bine sistematizate ale tuturor partidelor politice, inclusiv ale celor existente la ora actuală în Republica Moldova (2001-2007): Partidul Comuniştilor din Republica Moldova, Partidul Popular Creştin Democrat, Partidul Alianţa „*Moldova Noastră*", Partidul Social-Liberal, Partidul Social-Democrat din Moldova ş.a.

Este evident faptul că lexemul *partid* (**DEX**: *partid ~e n.* Grup de oameni cu idei şi interese comune; *~ politic* organizaţie politică care exprimă şi apără interesele unei clase sociale sau ale unei pături a acesteia, conducând lupta lor pentru atingerea anumitor scopuri sau idealuri) va fi utilizat în orice program electoral. Se remarcă, de asemenea, faptul că, deşi este vorba de aceeaşi unitate categorială, conotaţiile semantice variază: *În activitatea sa,* ***Partidul*** *se va baza pe conceptul doctrinar al social-liberalismului contemporan...* (fragment din programul electoral al Alianţei „*Moldova Noastră*"); *s*au: ***Partidul*** *pledează pentru instaurarea socialismului în republică...* (secvenţă din *Programul* Partidului Comuniştilor din Republica Moldova); ***Partidul*** *se pronunţă pentru: colaborarea în cadrul OSCE, al Consiliulului Europei, al altor organizaţii europene...* (fragment

[1] Programul politic reprezintă, din punct de vedere teoretic explicativ, materializarea în practică a culturii politice, a valorilor politice. El reprezintă totalitatea doctrinelor, concepţiilor, tezelor, a principiilor şi opţiunilor, a scopurilor şi ţelurilor pe care le declară şi le adoptă un partid politic, o organizaţie, un guvern şi care întemeiază acţiunea şi comportamentul politic al acestora. În programul unui partid sunt expuse atitudinea, poziţia sa faţă de problemele prezente şi viitoare ale societăţii, strategia şi tactica după care se va călăuzi în activitatea sa partidul pentru materializarea programului său. Programul politic orientează şi direcţionează activitatea partidelor, forţelor politice, le dă scop şi finalitate. [**Introducere în ştiinţa politică, www.svedu.ro/curs/isp/prefata.html**].

BDD-A20658 © 2007 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 17:02:31 UTC)

din *Programul* Partidului Naţional Român) – semnificaţia contextuală se conturează în dependenţă de partidul care va utiliza termenul. Este de remarcat faptul că articolul hotărât, care, de obicei, individualizează substantivul, adjectivul (mai rar alte părţi de vorbire), devine, aici, marcă deictică, astfel încât termenul *partidul* devine deictic prin valenţele sale orientative, relaţionale, prin dependenţa de situaţia comunicativă concretă.

Funcţionarea deixisului se află în strânsă relaţie cu un alt element pragmatic, şi anume *implicatura*. Termenul are în vedere „sensuri contextuale suplimentare la care interlocutorii au acces în urma unor inferenţe făcute pe baza cunoştinţelor contextuale comune" [**Gramatica Limbii Române**, II, 2005, 815]. După H. Grice [Grice, H. P, 1975, 41-48], noţiunea de implicatură are la bază relaţia *dintre ceea ce se spune şi ceea ce se subînţelege din cele enunţate*. Prin urmare, *implicatura* este concluzia pragmatică, informaţia implicită, particularitatea ce poate face un substantiv sau altă parte de vorbire să capete, în asemenea cazuri, trăsături deictice. Aşadar, ştiindu-se că programul aparţine unui partid anume, la utilizarea deicticului *partidul*, implicatura permite identificarea denumirii partidului.

Se poate observa că în special discursurile politice se caracterizează printr-o implicatură largă, întrucât scopul emiţătorului este de a informa şi a influenţa, prin enunţuri generale, comportamentul verbal şi nonverbal al receptorului. Emiţătorul îşi lasă „o pistă de retragere", având oricând posibilitatea să nege interpretările neconvenabile.

Se constată (cu precădere, în discursurile din timpul campaniilor electorale), că strategia politică este bazată în mare parte pe *cod* şi *codificarea verbală*. Emiţătorul sugerează, dar nu numeşte, informaţia este mai mult implicită; astfel, cu cât se recurge mai frecvent la implicatură, cu atât numărul deicticelor este mai mare.

Gama deicticelor este foarte largă şi specificul fiecărui tip este conturat în funcţie de informaţia contextual-comunicativă codificată. În mod curent se disting *deixisul personal, deixisul spaţial, deixisul temporal, deixisul discursiv (textual), deixisul social* şi *deixisul „descriptiv"* [**Gramatica Limbii Române**, II, 2005, 645; Alexandrescu Al., 2001, 545-556; Costachescu A., 1999, 20; Арутюнова Н. Д., Падучева Е. В., 1985, 17-22 ş.a.]. În prezentul studiu vom examina modul în care se manifestă unele deictice personale şi spaţiale, acestea constituind coordonatele fundamentale ale cadrului deictic.

Deicticele personale sunt considerate pronumele personale şi terminaţiile care indică persoana la verbe. S-a observat că din această categorie unul dintre deicticele cele mai frecvent utilizate în discursul politic este pronumele personal, persoana I, plural, *noi*, care semantic ar presupune un grup de persoane în care se include şi vorbitorul. Aici însă există posibilităţi multiple pentru lărgirea conotaţiei: *noi* (*eu* + *tu* ± *alţii*); *noi* (*eu* + *alţii*); *noi* (*eu* + *eu* + *eu* +...) – aşadar, oricine spune / scrie *noi* emite un mesaj propriu, în care se poate referi la sine plus alţii sau la o pluritate de „euri", cum ar fi în cazul unui document emis de

BDD-A20658 © 2007 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 17:02:31 UTC)

către membrii parlamentari şi redactat de către secretarul plenului, care prin utilizarea pronumelui *noi* ar face referire la toţi parlamentarii responsabili de conţinutul mesajului.

Posibilitatea multiplelor variante implicite face ca pronumele *noi* să fie deictic, întrucât decodificarea semantică depinde de situaţia contextual-comunicativă. În cazul programelor electorale, de cele mai multe ori, implicatura deicticului *noi* va include denumirea Partidului (grup de oameni ce promovează aceleaşi idei, interese): ***Noi** tindem să construim în Moldova o societate liberă, echitabilă şi deschisă* (Programul *Partidului Alianţa „Moldova Noastră”*) *noi = PAMN*; sau ***Noi** dorim să organizăm societatea şi economia în aşa fel încât să producă mai multă bogăţie* (Programul *Partidului Social-Liberal*) *noi = PSL; **Noi** susţinem crearea fondurilor de pensii private...* (Programul *Partidului Social-Democrat din Moldova*) *noi = PSD* etc.

Implicatura pe care mizează deicticul este foarte vastă. Astfel, de exemplu, în Programul *Partidului Popular Creştin Democrat*,_pronumele personal, persoana I, plural, *noi* este utilizat cu valoare deictică de 21 de ori, dar *implicatura* dictată / ghidată de context variază de la caz la caz: la întrebarea retorică *Cine suntem **noi?*** conotaţia deicticului o identificăm în acelaşi text, puţin mai jos: ***noi** – o formaţiune populară, de esenţă creştin-democrată*. În enunţul ***Noi** recunoaştem că omul este „cununa creaţiei divine”*, deicticul *noi* are deja implicătura *creştini democraţii*; în ***Noi** respingem orice falsă interpretare a libertăţii*, ***noi*** înseamnă membrii *PPCD,* cetăţeni ai R.M.; sau în *Noi ne asumăm întregul trecut istoric al poporului român – noi* apare cu implicatura *membrii PPCD*; iar în exemplul *Aderarea Republicii Moldova într-un viitor previzibil la Uniunea Europeană constituie pentru **noi** un obiectiv strategic major,* deicticul *noi* echivalează cu *Partidul Popular Creştin Democrat* ş.a. Astfel, cuvântul *noi*, utilizat în situaţii comunicative diverse, devine deictic, cu implicaturi diferite: *formaţiune populară, creştini-democraţii, cetăţenii PPCD ai R.M., membrii PPCD, reprezentanţii PPCD, Partidul Popular Creştin Democrat* ş.a.m.d.

Formule ca: *noi considerăm...; noi credem, noi sperăm...* se regăsesc în toate programele electorale, implicatura deicticului *noi* fiind atât de largă, încât este nevoie de o deosebită atenţie la decodificarea mesajului. Cu cât implicatura este mai redusă sau chiar lipseşte, cu atât termenii îşi anulează valenţele generalizatoare, încetând să fie „deictice” şi viceversa, odată cu anularea valenţelor deictice, implicatura este redusă sau chiar lipseşte: *noi, tinerii sociali-liberali...* (Programul Partidului Social-Liberal) sau *Noi, creştin-democraţii din Republica Moldova* (Programul Partidului Popular Creştin Democrat) ş.a. conţin „descifrarea” deicticului, anulând astfel necesitatea de a recurge la implicatură.

Deicticele temporale codifică reprezentarea temporală prin raportare la spaţiul temporal în care are loc actul comunicativ**.** Ca deictice temporale funcţionează adverbele temporale: *acum / atunci, ieri / azi / mâine, aseară / diseară, odată, curând, recent* etc.; substantivele de tipul *trecutul / prezentul / viitorul*, când acestea nu sunt concretizate, dezambiguizate.

BDD-A20658 © 2007 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 17:02:31 UTC)

În Programul *Partidului Alianța „Moldova Noastră”* se menționează: *În activitatea sa, Partidul se va baza pe conceptul doctrinar al social-liberalismului contemporan, care reprezintă, **astăzi**, rezultatul convergenței curentelor liberale și celor social-democrate*. *Astăzi* presupune din punct de vedere semantic raportul cu *ieri – mâine*. Or, în acest caz, deicticul *astăzi* pierde această latura semantică și implică conotații noi: *în urma colaborărilor*, *în preajma campaniei electorale, când Republica Moldova are mai mult nevoie* etc. Respectiv, în dependență de capacitățile și intențiile decodificatoare ale receptorului, mesajul textual va fi interpretat în mod diferit. Situația este similară și în exemplele: *În Republica Moldova social-liberalismul este **astăzi** cea mai actuală doctrină politică* (Programul *Partidului Alianța „Moldova Noastră”*); *Problemele cu care se confruntă și **azi** Republica Moldova* (Programul *Partidului Social-Liberal*); *PSDM consideră că pentru Republica Moldova **astăzi** este strict necesară elaborarea și aplicarea unei strategii de asigurare a securității țării* (Programul *Partidului Social-Democrat*) etc. Implicatura deosebit de largă și diversă pe care o comportă acest deixis temporal permite actualizarea enunțului, indiferent de data concretă când a fost lansat, astfel încât mesajul ce conține deixisul *azi* ca element al codului poate fi oricând ancorat în realitatea imediată.

Devine astfel evident că receptorului i se oferă numeroase opțiuni pentru decodificarea mesajului atunci când se recurge la deictice; prin utilizarea lor același element discursiv poate căpăta conotații dintre cele mai diverse. Astfel, ajungem la concluzia că deicticele joacă un important rol codificator, ele fac ca interpretarea enunțului care le conține să fie variată, deschizând posibilități pentru manifestarea celor mai diverse efecte și opțiuni contextuale, ceea ce constituie unul dintre obiectivele discursului politic. În același timp, deicticele stabilesc relația dintre emițător și receptor, localizând actul vorbirii în timp și spațiu. Ele indică ori suplimentează o concluzie sau o premisă care lipsește din setul de asumpții necesare *contextului interpretativ* al enunțului; de aici și importanța implicaturii, ce reprezintă o caracteristică definitorie pentru deixis, contribuind la conturarea unor concluzii pragmatice.

BIBLIOGRAFIE

1. Alexandrescu, Vl., *Pragmatique et Théorie de l'énonciation: choix de textes,* București, Editura Universității din București, 2001.

2. Benveniste, E., *Problémes de lingvistique générale*, vol. I, Paris, Gallimard, 1992 (1966).

3. Costăchescu, A., *Programme analytique de langue française contemporaine: Pragmatique*, Cluj, Echinox, 1999. www.central.ucv.ro/litere/idd/cursuri/an_4/lb_straina/franceza/lb_franc_an4_costachescu.doc

4. *Gramatica Limbii Române*, vol. I, *Cuvântul*, București, Editura Academiei Române, 2005.

5. *Gramatica Limbii Române*, vol. II, *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005.

6. Grice, H. P., *Logic and conversation. Speech acts*, vol. 3 *Syntax and Semantics*, New York, Academic Press, Ed. Cole y Morgan, 1975, p. 41-48.

7. Hobjilă, A., *Microsistemul deicticelor în limba română vorbită neliterară actuală*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2003.

BDD-A20658 © 2007 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 17:02:31 UTC)

8. *Introducere în știința politică*, Curs, Universitatea din Craiova. http://www.svedu.ro/curs/isp/prefata.html.

9. Ionescu-Ruxăndoiu, L., *Sugestii pentru interpretarea pragmatică a unor deictice în dacoromâna vorbită (II)* // *Studii și cercetări lingvistice,* 1993, p. 15-25.

10. Plămădeală, I., *Opera ca text. O introducere în știința textului*, Chișinău, Prut Internațional, 2002.

11. Rovența-Frumușani, D., *Semiotica discursului științific*, București, Editură Științifică, 1995.

12. Zafiu, R., *Diversitate stilistică în româna actuală,* București, Editura Universității București, 2001.

13. Апресян, Ю., *Дейксис в лексике и грамматике и наивная модель мира.* В сб.: *Семиотика и информатика.* Выпуск. 28, Москва, 1986, стр. 5-34.

14. Арутюнова Н. Д., Падучева Е. В., *Истоки, проблемы и категории прагматики*. В сб.: *Новое в зарубежной лингвистике,* Москва, Прогресс, 1985, стр. 3-43.

15. Рахимов, С., *Проблема дейксиса как категории сопоставительной грамматики.* В сб.: *Филологические науки,* Москва, 1986, стр. 62-70.

Gestație I (acuarelă)

BDD-A20658 © 2007 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 17:02:31 UTC)